

Vydává Ministerstvo financí České republiky ve spolupráci s Českou národní bankou ve vydavatelství *Economia, a. s., Praha*

© Ministerstvo financí ČR

Adresa redakce: Váňohradská 49
120 74 Praha 2

Telefon: 253 018 nebo: 24 21 00 25, l. 6141

Fax: 253 728

Šéfredaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Publishers: Ministry of Finance of the Czech Republic in Cooperation with Czech National Bank in Publishing House *Economia, Prague*

© Ministry of Finance of the Czech Republic

Editor's Office: Váňohradská 49
120 74 Prague 2
Czech Republic

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

Marie JEŽKOVÁ: Dozor nad kapitálovým trhem na Ministerstvu financí 373

Jan ZEMAN: K problémům ekologizace daňové soustavy v ČR 379

Marie TICHÁ: Ekologické daně v zemích OECD 389

Josef MERVART: Společný rozpočet Evropské unie, resp. ES 392

Rozpočtová politika — jaká byla, je a bude — 3. část

František VENCOVSKÝ: Státní finance v historii Československa — období 1918—1947 407

Stanislava PŮLPÁNOVÁ—Karel PŮLPÁN: Bankovní úřad Ministerstva financí (1919—1926) 418

Recenze

Martin ČIHÁK: Průvodce fiskálními změnami (ed. Vito Tanzi) 429

Přehled — Survey

Zpráva o vývoji státního rozpočtu ČR za první čtvrtletí 1994 432

Report on the Budget Results from the First Quarter of 1994 438

OMLUVA

Vážení čtenáři,

prosíme Vás, abyste omluvili chybné zařazení prvního dvoulistu (s. I, II, XXVII, XVIII) česko-anglického slovníku v č. 7/94.

Je důsledkem knižarské chyby při zpracování časopisu v tiskárně. Bohužel k zjištění chyby došlo až v době, kdy již bylo číslo přes PNS vyexpedováno, takže jsme nemohli chybu v celém nákladu opravit sami.

Prosíme Vás proto, abyste si po rozeřítí časopisu (uvolnění sponek) uvedený dvoulist zařadili správně (tj. před s. III a za s. XXVI slovníku); získáte tak bezchybnou a komplexní jak část čísla s články, tak vnitřní slovníkovou přílohu.

S redakcí jsme dohodli opatření, které by podobné politováníhodné situaci mělo napříště zabránit — expedice až po odsouhlasení komplexně zpracovaného čísla redakcí — a samozřejmě jsme postihli odpovědné pracovníky naše.

Věříme, že naši omluvu přijmete, a děkujeme Vám za pochopení.

Pracovníci tiskárny MM design

CONTENTS

Marie JEŽKOVÁ: Task on the Capital Markets Supervision Department in the Ministry of Finance 373

Jan ZEMAN: An Issue on Environmental Aspects of Tax System in the CR 379

Marie TICHÁ: Environmental Taxes in OECD Countries 389

Josef MERVART: General Budget of European Union (EC) 392

Budgetary Policy — Past, Present and Future — 3rd Part

František VENCOVSKÝ: The History of the Czechoslovak State Finances from 1918 to 1947 407

Stanislava PŮLPÁNOVÁ—Karel PŮLPÁN: Bank Office of the Ministry of Finance (1919—1926) 418

Book-Review

Martin ČIHÁK: Fiscal Policies in Economies in Transition (ed. Vito Tanzi) 429

Survey

Report on the Budget Results from First Quarter of 1994 (in Czech) 432

(in English) 438

Redakční rada: dr. Ivan Angelis, CSc., doc. ing. Aleš Bulíř, MSc., CSc., ing. Petr Dvořák, ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., doc. ing. Kamil Janáček, CSc., ing. Miroslav Kerouš, ing. Ivan Kočárník, CSc., ing. Václav Kupka, CSc., ing. Tomáš Ježek, CSc., ing. Jiří Pospíšil, CSc., Vladimír Rudlovčák, CSc., ing. Pavel Štěpánek, CSc., Ph.D. Jan Švejnar, doc. dr. František Vencovský, ing. Jan Vit, prof. ing. Karol Vlachynský, CSc.

Ekologické daně v zemích OECD

Marie TICHÁ*

Možnosti využívání daní jako součásti integrované politiky ochrany životního prostředí jsou nyní v zemích OECD předmětem značného zájmu. Ekologické poplatky a daně se za poslední desetiletí několikrát zvýšily. V energetické politice a opatřeních proti emisím plynů způsobujících skleníkový efekt zavedly některé země daně z CO₂.

Daně související s ochranou životního prostředí lze rozdělit do čtyř skupin:

- významnou skupinu tvoří daně ze silniční dopravy, motorových vozidel a pohonných hmot. Obecně byly zavedeny z jiných důvodů, než je ochrana životního prostředí, ale v poslední době se při rozhodování o jejich úrovni nebo struktuře stále více přihlíží k ekologickým hlediskům;
- dále je zde relativně omezená skupina dalších nepřímých daní, které byly prokazatelně ovlivněny úsilím o ochranu životního prostředí. Sem patří např. daně z hnojiv uplatňované ve Švédsku. Ačkoliv počet takových daní rychle roste, stále ještě představují jen malou část z celkových daňových příjmů;
- existují ustanovení v systému přímých daní, která byla zavedena z důvodů ochrany životního prostředí. Nejběžnější z nich jsou různá ustanovení týkající se urychlené amortizace investic do zařízení ke kontrole znečištění. Navíc se systém přímých daní stává hlavní oblastí, kde mohou být zvýhodňovány či znevýhodňovány široké kategorie výrobních činností ovlivňujících životní prostředí (zemědělství, lesnictví, průmyslové procesy, jaderná energie atd.);
- existuje řada poplatků nebo dávek, které mohou být v některých zemích označeny za daně používané k přímé kontrole nad některými činnostmi citlivými z hlediska životního prostředí.

Z ekologického hlediska patří mezi nejsledovanější produkty pohonné hmoty, další energetické výrobky a motorová vozidla. Na pohonné hmoty obvykle bývá uvalena řada různých daní: všeobecná spotřební daň nebo daň z přidané hodnoty, spotřební daně z jednotlivých výrobků, poplatky za skladování a zajištění bezpečnosti a daně ekologicky motivované. Celkové daňové zatížení pohonných hmot je tudíž obvykle vysoké. Mezi jednotlivými zeměmi OECD však existují velké rozdíly, zejména u benzínu.

Motorová vozidla jsou často zdaňována podle svých fyzických vlastností, spotřeby pohonných hmot nebo podle účelu použití. Tyto daně představují primární opatření ke zvýšení příjmů státního rozpočtu a jejich výše je v různých zemích OECD odlišná. Jejich záměrem však může být také motivovat změnu v chování výrobců i uživatelů motorových vozidel. Kromě daní z prodeje nových motoro-

* Mgr. Marie Tichá, knihovna Ministerstva financí ČR

Redakce příspěvek obdržela 20. 3. 1994.

vých vozidel a každoročně placených poplatků za registraci nebo užívání motorových vozidel, kde existuje možnost jejich diferenciací v souladu s „ekologickými“ atributy různých vozidel; sem patří i řešení daňových otázek v případech, kdy zaměstnavatelé poskytují svým zaměstnancům „služební“ vozidla a kompenzují výdaje na dojíždění do práce.

Zdanění ostatních energetických výrobků se mezi členskými zeměmi OECD značně liší. Jen zřídka byl učiněn vůbec nějaký pokus zdanit všechny energetické výrobky na konzistentním základě. Je možné se setkat se značně velkými rozdíly v daňových sazbách různých druhů energie; jsou výsledkem rozpočtových úvah, domácích politických tlaků (nízké nebo záporné zdanění u některých zemích), dalších externích nákladů (veřejné výdaje na nemocnice) nebo přání snížit daňové zatížení paliv užívaných převážně jako průmyslové vstupy.

Primárním cílem výše uvedených daní bylo zejména shromáždit prostředky do rozpočtu, a ne podněcovat změny v chování. Myšlenka systematicky zdaňovat paliva podle jejich dopadu na životní prostředí vznikla v relativně nedávné době, a i když se o daních z CO₂ nebo jiných ekologických daních z energetických zdrojů diskutovalo a diskutuje v mnoha zemích, zatím zavedlo z ekologického hlediska systematický daňový systém jen několik států.

Daň z CO₂ je ukládána z energetických zdrojů v poměru k množství oxidu uhličitého uvolňovaného při jejich spotřebě. Vyvíjí tlak na spotřebitele, aby používali méně energie a přešli na zdroje produkující méně oxidu uhličitého. Dosud zavedlo daň z CO₂ pět zemí: Dánsko, Finsko, Nizozemí, Norsko a Švédsko. Ve Finsku a Nizozemí je výše daně v poměru k ostatním daním za energii malá a primárním cílem je získat prostředky na účely ochrany životního prostředí. Ve Švédsku je nominální daň z oxidu uhličitého významná, i když její zavedení bylo provázeno 50% snížením ostatních daní za energii a existuje řada významných výjimek z daně. Tato daň je součástí systematické reformy energetického zdanění, které přihlíží k různým formám znečišťujících emisí. Norská daň z CO₂ je ukládána na většinu energetických výrobků, ale daňové sazby nejsou závislé na obsahu uhlíku.

Hlavní problém u daní z CO₂ je, že k tomu, aby ve významné míře emise snížily, by musely být velmi tvrdé. Stabilizace úrovně emisí v oblasti OECD v období 2000–2050 v objemech r. 1990 by vyžadovala daň ve výši 81–88 USD za tunu oxidu uhličitého (v Japonsku 236 USD) do r. 2050 (v cenách r. 1985) [Martin a kol. 1992]. To by pravděpodobně vedlo ke značnému zatížení chudších domácností, kde náklady na topení obvykle představují značnou část jejich výdajů. Aby se tyto nežádoucí účinky vyrovnaly, mohly by se daně z oxidu uhličitého zavést jako součást souboru opatření (např. prostřednictvím snížení ostatních daní k vyrovnání čistého dopadu nových daní na domácnosti, popř. hospodářská odvětví). Jestliže by existující daně z uhlí, plynu a ropy byly v každé zemi nahrazeny průměrnou implicitní daní z CO₂, snížila by se v důsledku toho cena ropy, která je v současnosti nejvíce zdaněným palivem v zemích OECD, asi o 17 % a zvýšila by se cena plynu, který je obvykle zdaňován mírně, o 17 % a uhlí, v současnosti obvykle nezdaňovaného, o 77 %. OECD vypočítává, že ekonomické náklady na existující daně za energii tvoří necelých 0,4 % HDP. Kdyby se všechna paliva zdanila nepřilíš odlišnou sazbou, snížily by se ekonomické náklady na něco málo přes 0,1 % HDP.

„Eko-daně“ tedy mohou umožnit vládám, aby nahradily daně ze žádoucích činností daněmi z nežádoucího chování. Tyto daně však mohou mít i negativní stránky, protože jejich zavedení se projeví růstem cen (podle závěrů studie OECD by se nahrazením existujících daní daní z CO₂ zvýšila celková úroveň cen v zemích OECD o 8 %), a proto mohou zvyšovat inflaci a poškozovat konkurenceschopnost. Důležité je tedy zachovat „daňovou neutralitu“ — vyrovnat případ-

né zavedení ekologických daní snížením jiných odvodů. Je také těžké posoudit jejich vhodnou výši, protože stanovit správnou cenu čistého vzduchu je sice teoreticky žádoucí, ale prakticky nemožné.

Ekologické daně nepředstavují jediné řešení problémů ochrany životního prostředí; budou zřejmě i nadále používány v kombinaci s přímou regulací činnosti poškozujících životní prostředí. Mohou však přispět k efektivnějšímu řešení národních a mezinárodních problémů spojených s ochranou životního prostředí.

LITERATURA

BARDE, J.-P.—OWENS, J.: The Greening of Taxation. The OECD Observer, červen—červenec 1993, č. 182, s. 27—30.

MARTIN, J. P. a kol.: The Cost of International Agreements to Reduce CO₂ Emissions: Evidence from GREEN'. OECD Economic Studies, č. 19, OECD Publications, Paříž, zima 1992.

Taxation and the Environment. Complementary Policies. OECD, Paris 1993.

TICHÁ, M.: Ekonomické nástroje v politice ochrany životního prostředí. Informační studie MF ČR č. 5/93, Praha, prosinec 1993.

SUMMARY

Environmental Taxes in OECD Countries

Marie Tichá, Library of the Ministry of Finance

The article provides a brief information about using taxation as an instrument of environmental policy in OECD countries. Environmentally-related taxes refer mostly to road transport, motor fuels and other energy products, though primarily they have been levied for revenue-raising purposes, and not to encourage changes in behaviour, e.g. to reduce pollution. Systematic taxation of fuels according to their environmental characteristics is a comparatively recent idea. A brief reference is given to carbon taxes, implemented so far in five OECD countries, and to possible impact of introducing an OECD-wide carbon-energy tax.